

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
Департамент освіти і науки Сумської облдержадміністрації
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України»
Всеукраїнська громадська організація «Коаліція захисту прав інвалідів
та осіб із інтелектуальною недостатністю»

**КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ У НАЦІОНАЛЬНОМУ
ТА СВІТОВОМУ ВИМІРІ**

**Матеріали
Міжнародного конгресу
зі спеціальної педагогіки,
психології та реабілітації**

15–16 жовтня 2015 року

Частина I

Суми
Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка
2015

УДК 376.1-056.26:37.013.77(477+100)(063)

ББК 74.3я43

К 66

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 2 від 28 вересня 2015 року)*

Редакційна колегія:

Засенко В. В. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України

Колупасєва А. А. – доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник

Сак Т. В. – доктор психологічних наук, професор

Сбруєва А.А. – доктор педагогічних наук, професор

Дегтяренко Т.М. – доктор педагогічних наук, професор

Картава Ю.А. – кандидат педагогічних наук, доцент

Боряк О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний редактор:

Дегтяренко Т.М. – доктор педагогічних наук, професор

Картава Ю.А. – кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний секретар:

Боряк О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент

К 66 **Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі** : матеріали Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітації (15–16 жовтня 2015 року, м. Суми) – Частина I. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 132 с.

Збірник праць Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітації присвячений актуальним питанням у напрямку розв'язання широкого кола соціальних, науково-методологічних, психолого-педагогічних і медичних проблем щодо забезпечення нормальної життєдіяльності людей з особливими освітніми потребами та вивчення цього досвіду у вітчизняній і закордонній системах.

Видання призначене для викладачів вищих навчальних закладів, науковців науково-дослідних установ, докторантів, аспірантів, магістрантів, практичних працівників сфери охорони здоров'я, освіти, соціального захисту населення, батьків, представників органів державного і місцевого самоврядування, недержавних громадських організацій, підприємств, фінансових і інших установ та всіх зацікавлених осіб, які переймаються проблемою тематики конгресу.

Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність інформації, опублікованої у збірнику. При користуванні матеріалами посилання на збірник праць та авторів є обов'язковим.

УДК 376.1-056.26:37.013.77(477+100)(063)
ББК 74.3я43

© Колектив авторів, 2015

© Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

Vančová Alica, Šulková Veronika. Peer learning as a way of developing an inclusive educational environment.....	13
Ванчова Алиса. Нейропсихологическое обучение, нейродидактика и нейротерапия – инновационные методы развития, образования и поддержки в специальной педагогике. Исследование эффективности нейротерапии у детей с ментальными нарушениями и повреждениями мозга	15
Воробьева Е. Г. Проблемы формирования социальных умений и владений у детей дошкольного возраста с синдромом дауна	19
Гарчарикова Терезия. Инновационные подходы в образовательном процессе учащихся с детским церебральным параличом при помощи информационно-коммуникационных технологий с точки зрения учителя	21
Кайдалова Г. П. Інклюзивне навчання в Україні: реалії сьогодення	26
Мартинчук О. В. Інклюзивна освіта: формування наукового тезаурусу	28
Меттини Э. Коррекция и реабилитация детей с особыми потребностями: социально-политический вопрос нашего времени	29
Савінова Н. В. Підготовка сучасних логопедів у вимірах педагогічної деонтології.....	31
Чайковський М. Є. Концептуальні основи розробки технологій соціально-педагогічної роботи з молоддю з обмеженими можливостями в умовах інклюзивного освітнього простору ВНЗ.....	32
Шуловска Моника. Исследование влияния информационных и коммуникационных технологий на отношение учащихся с лёгкой степенью ментального расстройства к урокам географии	34

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖВІДОМЧИЙ АСПЕКТ

Боряк О. В. Проблематика порушень мовленнєвого розвитку розумово відсталих дітей	37
Валявко С. М., Князев К. Е. Алгоритм повышения психометрических свойств рисуночных методик.....	38

Верхогляд А. Л. Психологічне консультування батьків та групи взаємопідтримки в реабілітаційних закладах для дітей-інвалідів	40
Годовникова Л. В., Кий Н. М., Мин Л. И. Диагностика и коррекция компьютерной игромании у учащихся младшего подросткового возраста в школах белгородской области.....	42
Голуб Н. М. Умови розбудови корекційно-розвивального освітнього середовища для молодших школярів із ЗНМ та порушеннями писемного мовлення	44
Гужва М. А. Модульний принцип організації корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з аутистичними розладами.....	45
Дегтяренко Т. М. Роль науки в реалізації стратегічних змін у системі корекційно-реабілітаційної допомоги особам з психофізичними порушеннями та/або з інвалідністю в Україні.....	48
Кібальна К. О. До проблеми міжособистісних відносин у сім'ях, що виховують дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення	51
Кондукова С. В. Психолого-физиологические предпосылки речевого развития детей в норме и патологии.....	53
Косенко Ю. М. Вивчення історичного минулого як засіб соціалізації розумово відсталих учнів (за науковою спадщиною А. І. Капустіна).....	54
Кравець Н. П. Функція літератури як засіб соціалізації розумово відсталих учнів	56
Кузава І. Б. Технології впровадження інклюзії в умовах дошкілля.....	61
Кузнецова Т. Г. Попередження девіантної поведінки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку засобами корекції їх самооцінки	63
Кунінець О. О. Туристсько-краєзнавча підготовка глухих учнів 1-4 класів	65
Мельніченко Т. В. Особливості засвоєння учнями із тяжкими мовленнєвими розладами знань з української мови.....	67
Нечипоренко Н. В., Савельєва Т. Г. Застосування прийомів візуалізації у сумському обласному центрі соціальної реабілітації дітей-інвалідів	69
Одинченко Л. К., Скиба Т. Ю. Активізація пізнавальної діяльності учнів спеціальної школи шляхом використання інноваційних технологій навчання.....	71
Прудка Л. М. Особливості формування професійної суб'єктності у студентів.....	73
Сергєєва В. Ф. Розвиток позаситуативних форм спілкування у дітей дошкільного віку з інтелектуальною недостатністю.....	75
Шульженко Д. І. Модифікація та специфіка реалізації світових технологій корекції інтелектуальних та первазивних порушень в контенті освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.....	76

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМ РАНЬОГО РЕАБІЛІТАЦІЇ, АБІЛІТАЦІЇ, СУПРОВОДУ, ПІДТРИМКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАТРОНАЖУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Байкіна Н. Г., Малікова А. М. Рання діагностика та корекція психомоторики дітей з аутизмом.....	78
Головата А. О. Розвиток теорії та практики навчання географії розумово відсталих учнів у незалежній Україні.....	80
Дегтяренко Т. В., Павлова Н. В. Нейрологопедический подход к диагностике тяжелых нарушений речи.....	82
Малишевська І. А. Сутність поняття «діти з особливими освітніми потребами».....	83
Яв'яїћ Марина Како помоћи слабовидом ученику да положи завршни испит из српског језика?.....	85
Мартиненко І. В. Особистісна характеристика дошкільників зі системними порушеннями мовлення в аспекті їх комунікативної компетентності.....	86
Миронова С. П. Професійно-компетентісний підхід до розв'язання проблем спеціальної та інклюзивної освіти.....	88
Омельченко М. С. Заняття образотворчою діяльністю як засіб корекції уваги дітей з порушеннями інтелекту.....	90
Пасічник Н. О. Особливості допомоги дитині з мутичними проявами.....	92
Пилипенко О. М. Проблема дослідження емоційного інтелекту молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку.....	93
Попелюшко Р. П. Особливості компетентності педагога інклюзивного навчального закладу як суб'єкта праці.....	96
Чобанян А. В. Теоретичний аспект організації соціального партнерства у процесі психолого-педагогічного супроводу.....	97

РОЗДІЛ 4

СУЧАСНІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ФОРМАЛЬНІЙ, НЕФОРМАЛЬНІЙ ТА ІНФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Байкіна Н. Г., Малікова А. М. Теоретичні та експериментальні основи ранньої діагностики дітей з особливими потребами.....	100
Барко В. В. Врахування соціальних і біологічних чинників розвитку дітей із вадами зору у корекційно-виховній роботі.....	102
Бовкуш К. П. Модель формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до взаємодії учнів в умовах інклюзивного навчання....	104

Гончаренко Г. М. До проблеми розвитку пізнавальної активності в розумово відсталих учнів на уроках фізики	105
Дмитрієва І. В., Гриненко О. М. Розвиток словникового запасу учнів спеціальної школи на уроках української мови	107
Jackson Tetiana. Formation and development of a national system of preschool music education in Ukraine	108
Золотарьова Т. В. Макроструктура методичної системи опосередкованого корекційного управління розвитком молодших школярів з психофізичними порушеннями	109
Истомина Е. В. Применение фотографии в коррекционной работе с подростками с нарушениями интеллекта, воспитывающимися в школе-интернате	110
Іваненко А. С. Шляхи розв'язання проблеми з підготовки розумово відсталих учнів старших класів до майбутнього сімейного життя	112
Картава Ю. А. Проблема корекційної спрямованості музичного виховання дітей з порушеннями зору у дослідженнях науковців	113
Кісліцина М. В. Тип життєвої настанови як детермінанта професійного вигорання педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих учнів	116
Колишкін О. В. Розвиток рухової сфери дітей з інтелектуальними порушеннями засобами адаптивного фізичного виховання	117
Любчич Н. В. Спеціальна методика української мови на сучасному етапі розвитку корекційної психопедагогіки	119
Прядко Л. О. Роль інститутів післядипломної педагогічної освіти в реалізації інклюзивного навчання	121
Форосян О. І. Теоретичні та методичні аспекти фізичного виховання дітей з сенсорними порушеннями на сучасному етапі	124

РОЗДІЛ 5

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАЛУЧЕННІ РОДИН ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Афанасьєва С. Н. Особенности развития личности младшего школьника с нарушением интеллекта в условиях школы-интерната	126
Ушкал Т. О. Співпраця громадської організації з волонтерами ВНЗ	127
Хворова Г. М. Діагностика та формування компетентності батьків дітей з полісистемними порушеннями розвитку з використанням методики незавершених ситуацій	129

CONTENTS

SECTION 1

INNOVATIONS IN EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTERGRATION

Vančová A., Šulková V. Peer learning as a way of developing an inclusive educational environment	13
Ancova A. Neuro-psychoeducation, neurodidactics, neurotherapy – innovative methods of development, education and support in special education. research of effectivity of neurotherapy in children with mental disability and brain damage	15
Vorobyova E. Problems of the social skills and abilities formation of preschool children with down syndrome.....	19
Gerchikova T. Innovative approaches in teaching peoples with cerebral palsy using information and communication technologies in terms of teacher.....	21
Kaidalova H. Inclusive education in Ukraine: today's reality	26
Martynchuk O. Inclusive education: formation of scientific thesaurus	28
Mettini E. Correction and rehabilitation of children with special needs: social and political issue today	29
Savinova N. Preparation of modern speech therapists in the dimension of pedagogical deontology	31
Tchaikovsky M. Conceptual bases of developing technologies of socio-pedagogic work with youth with limited abilities in conditions of inclusive educational space of higher educational institution.....	32
Shulovska Monika. Survey of information and communication technologies' impact on attitude to geography lessons of pupils with mild intellectual disability	34

SECTION 2

METHODOLOGY, TECHNOLOGIES AND TECHNIQUES OF CORRECTIONAL AND DEVELOPMENTAL ACTIVITY: INTERDEPARTMENTAL ASPECT

Boriak O. The problems disorders of speech development in mentally retarded children: theoretical aspect	37
Valyavko S., Knyazev K. Algorithm to improve the psychometric properties of drawing techniques	38
Verhoglyad A. Psychological counseling of parents and self-help groups in rehabilitation institutions for children with disabilities.....	40

Godovnikova L., Kiy N., Min L. Diagnostics and correction of computer game addiction among young adolescent students in schools of the Belgorod region	42
Golub N. Terms of creation of correctional and developmental educational environment for primary schoolchildren with the general underdevelopment of speech and writing disorders.....	44
Guzhva M. The modular principle of organization of correctional-rehabilitation help for children with autistic disorders.....	45
Dehtyarenko T. The role of science in the implementation of strategic changes in the system of correctional-rehabilitation help for people with mental and physical impairments and/or disabilities in Ukraine.....	48
Kibalna K. The problem of interpersonal relationships in families raising preschool children with the general underdevelopment of speech	51
Kondukhova S. Psychology-physiological conditions of speech development of children in health and disease	53
Kosenko Y. Study historical past as a means of socialization mentally retarded children (from scientific heritage A. I. Kapustin)	54
Kravets N. The functions of literature as a means of socialization of mentally retarded students	56
Kuzava I. Technologies of inclusion implementation in conditions of preschool education	61
Kuznetsova T. Correction of self-esteem in pupils with disorders in intellectual development as a means of prevention of deviant behavior	63
Kuninets O. Tourist and regional studies training of deaf children in the 1st-4th grades.....	65
Melnichenko T. Features assimilation of students with severe speech disorders knowledge of ukrainian language.....	67
Nechyporenko N., Savel'ieva T. Using the methods of visualization in Sumy regional center for social rehabilitation of disabled children	69
Odynchenko L., Skyba T. Cognitive activity of peoples of specialized schools by using innovative learning technologies.....	71
Prudka L. Features of formation of professional subjectivity of students.....	73
Sergeeva V. The development out situative forms of communication in children with intellectual insufficiency	75
Shulzhenko D. Modification and specifics of realization of world technologies of correction intellectual and the pervasive of violations in content of educational integration of children with special educational requirements.....	76

SECTION 3
THE PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE
OF SYSTEM IMPLEMENTATION OF EARLY REHABILITATION,
HABILITATION, MAINTENANCE, SUPPORT AND SOCIAL
AND PEDAGOGICAL PATRONAGE: REGULATORY AND LEGAL
AND TECHNOLOGICAL ASPECTS

Bajkina N., Malikova A. Operative diagnostics and correction of pshyhomotorics of children with autism	78
Golovata A. Theoretical and practical development of geography studies for mentally retarded children in independent Ukraine.....	80
Degtyarenko T., Pavlova N. Neuro logopedic approach to diagnosis of severe speech disorders in children	82
Malyshevskaya I. Essence of concept «children with special educational needs».....	83
Јањић Marina How to help a visually impaired student, pass the final exam in Serbian.....	85
Martynenko I. Personality's characteristic of the elder preschoolers with system speech disorders on communication competence aspects.....	86
Myronova S. Vocational and competence approach for problem solutions specially and inclusive education	88
Omelchenko M. Correction of the mentally retarded preschoolers' imagination at the classes of graphic activity	90
Pasichnyk N. The peculiarities of mutism symptoms children care.....	92
Pylypenko O. Problem of the emotional intelligence study of primary school children with speech disorders.....	93
Popeliushko R. Features competence of the teacher in inclusive education institution as a subject of labor.....	96
Chobanyan A. The actualization of social partnership in psycho-pedagogical support: concept-category aspect.....	97

SECTION 4
MODERN TECHNOLOGIES OF CORRECTION AND REHABILITATION
IN FORMAL, NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION
OF SPECIAL NEEDS CHILDREN

Bajkina N., Malikova A. Theoretical and experimental bases of the early diagnostics of children with disabilities	100
Barko V. Taking into account social and biological factors of development of children with visual impairments in correctional-educational work.....	102

Bovkush K. Model of readiness formation of the future elementary school teacher to the interaction of students in conditions of inclusive education	104
Goncharenko A. To the problem of the development of the cognitive activity in the mentally retarded students at the lessons of physics.....	105
Dmytrieva I., Grynenko O. Enriching with adjectives the vocabulary of junior schoolchildren suffering from heavy speech disturbances	107
Jackson T. Formation and development of a national system of preschool music education in Ukraine	108
Zolotaryova T. Macrostructure of the methodical system of the mediated correctional management of development of junior schoolboys with psychophysical disorders.....	109
Istomina E. The use of photography in correctional work with adolescents having intellectual disabilities and living in residential institutions	110
Ivanenko A. The formation of ideas about the future family of mentally retarded teenagers	112
Kartava Y. Problem corrective orientation musical education of children with visual impairment in the study of the scientists.....	113
Kislitsyna M. Type of life setting as the determinant of burnout of teachers and educators of secondary schools for students with intellectual disabilities	116
Kolyshkin A. Development of motor sphere children with intellectual disabilities by means of adaptive physical education	117
Lyubchych N. To the problem of a special technique of teaching Ukraine language of retarded children at special school.....	119
Pryadko L. Role of the institutes of postgraduate pedagogical education in the implementation of inclusive education.....	121
Forostjan O. Theoretical and methodological aspects of physical training of children with touch infringements at the present stage	124

SECTION 5

THE ROLE OF PUBLIC ORGANIZATIONS IN INVOLVING THE FAMILIES WITH SPECIAL NEEDS CHILDREN TO THE REHABILITATION PROCESS

Afanasyeva S. Features of development of the identity of the younger school student with violation of intelligence in the conditions of boarding school	126
Ushkal T. Cooperation of non-government organization with institutes of higher education volunteers.....	127
Khvorova H. Diagnosis and formation of competency parents of children with multisystem developmental disorders using methods unfinished situations	129

Мартинчук Олена Валеріївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної психології,
корекційної та інклюзивної освіти,

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО ТЕЗАУРУСУ

Наразі відбувається наукова інтерпретація набутого досвіду модернізації освіти дітей з особливими освітніми потребами шляхом впровадження нової організаційної форми їх навчання, виховання й розвитку – інклюзивної. Аналіз тезаурусу інклюзивної освіти дав можливість дійти такого висновку: неоднозначне трактування змісту понятійного апарату, який сьогодні обслуговує сферу спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами з їх однолітками, потребує уніфікації базових термінів інклюзивної освіти, оскільки спостерігається досить довільне їх трактування, що, у свою чергу, призводить до термінологічної невизначеності у теорії інклюзивної педагогіки.

Відтак, постала проблема адекватного тлумачення змісту нових понять педагогічної реальності, що вживаються в міжнародному освітньому просторі, відповідно до їх значення в нашому мовному просторі та усталених понять вітчизняної педагогічної науки. У процесі пошуку шляхів вирішення окресленої проблеми нами:

– зроблено спробу розглянути інклюзивну освіту (нову педагогічну систему) як соціокультурний феномен із позиції методології системного підходу, зокрема сукупності системно-структурного та функціонально-цільового підходів;

– окреслено потребу в науково-методичному забезпеченні інклюзивної освіти, що сприяло появі інклюзивної педагогіки як нової вітчизняної педагогічної галузі знань;

– визначено сутність, об'єкт, предмет, мету й завдання інклюзивної педагогіки;

– проаналізовано основні поняття: інклюзивне та інтегроване навчання з точки зору їх адекватного тлумачення відповідно до значення усталених понять вітчизняного простору педагогічної науки,

– подано порівняльну характеристику інтегрованого та інклюзивного навчання в Україні.

Науково-теоретичний аналіз засадничих понятійно-категоріальних визначень, що використовуються у сфері спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами й дітей з нормативним рівнем розвитком засвідчив, що наразі відбувається інтенсивний процес формування й усталення понятійно-категоріального апарату нової галузі наукового знання – інклюзивної педагогіки. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні й уточненні понятійно-категоріального апарату інклюзивної педагогіки у площині професійної діяльності фахівців, які надають освітні послуги особам з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього простору.

Меттини Эмилиано

заведующий кафедрой гуманитарных наук,
РНИМУ им. Н. И. Пирогова Минздрава России,
г. Москва, Российская Федерация

КОРРЕКЦИЯ И РЕАБИЛИТАЦИЯ ДЕТЕЙ

С ОСОБЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ:

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ВОПРОС НАШЕГО ВРЕМЕНИ

В условиях современного мира, все труднее и труднее представить систему коррекции и реабилитации детей с особыми потребностями, которая не учитывает изменений в обществе и в законодательных актах и законах. Настоящая статья ставит себе целью проводить обоснованный обзор новых направлений и течений, под чьим влиянием развиваются права детей по всему миру вообще, и в частности, так называемая ювенальная юстиция, на данный момент являющаяся одной из самых главных тем в контексте междисциплинарного подхода к данной теме. Используя исторические документы, декларацию прав ребенка, и хартию фундаментальных прав человека ЕС, Автор представил точную картину случающейся ситуации в западноевропейских странах, одновременно сравнивая ее с

Наукове видання

**КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ У НАЦІОНАЛЬНОМУ
ТА СВІТОВОМУ ВИМІРІ**

**Матеріали Міжнародного конгресу
зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітації**

15–16 жовтня 2015 року

Частина I

Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015 р.
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальна за випуск **А. А. Сбруєва**
Комп'ютерна верстка **Ю. С. Ліхачова**

Здано в набір 20.08.2015. Підписано до друку 28.09.2015.
Формат 60x84/16. Гарн. Cambria. Друк ризогр. Папір друк.
Умовн. друк. арк. 7,7. Обл.-вид. арк. 7,3.
Тираж 100. Вид. № 50.

Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено у видавництві СумДПУ імені А. С. Макаренка